

Festtal vid Nationella veterandagen på Finlands ambassad *av överste Jan F.T. Mörtberg, Chef Norrbottens regemente I 19*

Aldrig skall vår fosterjord
av våldets makt ur oförblödda bataljoners armar ryckas,
aldrig ljuda skall det ord,
att Finlands folk förrått sin fria bygd i nord.
Falla kan den tappre blott,
ej rygga för en faras hot, ej svika, böjas och förtryckas.
Falla, sköna krigarlott,
bliv vår, sen för en seger än vi kämpa fått.
Vapen i hand
och käckt vår ovän nära!
Dö för vårt land
är leva för vår ära.
Rastlöst fram från strid till strid,
ty nu är stunden vår, och nu är skördens tid!
Glesnade leder vittne bära
härligt om mod och bragder, om vårt lands försvar.
Fram, fram vårt ädla, trotsiga standar!
Omkring dig än din trogna finska vakt du har.

Ärade krigsveteraner, Herr ambassadör, Herr överste, Mina damer och herrar!

Skalden Runebergs ord i Björneborgarnas marsch var inte blott ett ode bakåt, utan kan lika mycket tjäna som en beskrivning av er veteraners beundransvärda kamp i tre krig för Finlands frihet för över ett halvt sekel sedan.

Det är en stor ära för mig att festtala denna Finlands nationella veterandag. Jag är chef för Norrbottens regemente I 19, vid tiden för vår gemensamma historia Västerbottens regemente, då med kompanier från Umeå i söder till Torneå i öster. I 19 innehåller också Norrlands dragonregemente K 4:s ättlingar i vår jägarbataljon i Arvidsjaur.

Vi minns i år i Sverige och Finland Märkesåret 1809, delningen av riket efter 600 års gemenskap. Torneälven blev i ett slag inte längre förbindelse mellan byns västra och östra sida, utan gräns mellan två riken. Det var inte längre sedan, än att min farfar, Frans Mörtberg på Hettagården i Övertorneå, berättade för mig som barn om ryska vaktposter på andra sidan älven i 1900-talets första decennier. Där, i Övertorneå/Ylitornio, fast på andra sidan älvstranden, i storfurstendömet Finland, i Tsarrysland. Min farfar, med medlemmar av familjen också på andra sidan, deltog i stödet till den finländska kampen för frihet, friheten kom och Torneälven blev gräns till det fria Finland.

Så kom 1939 åter en uppgörelse mellan stormakter för uppdelning av Europa, som flera gånger tidigare i historien. Sovjetunionen angrep Finland och en svår kamp för överlevnad och frihet följde. I Sverige organiserades Frivilligkåren under kampropet "För Nordens frihet". I denna återfanns i en av de svenska stridsgrupperna jägarkompani Grafström med kärnan ur K 4 och fristående jägarkompaniet Wetterhall ur skidlöparbataljonen på I 19.

Oron för ett finländskt sammanbrott var i Sverige stort och i slutet av december studerades i svenska försvaret en "Plan Gustaf" för en fördröjningsstrid från Rovaniemi mot Torneälven. Min företrädare, överste Sven Ramströms, fick i jultid 1939 uppdraget att på plats rekognosera regementets tänkta uppmarschväg till upptagsställningar i höjd med Rovaniemi. Vägvisare åt C I 19 var min farfar. Men, Finlands försvarsmakt och ni soldater

gav inte tappt och ett vapenstillestånd kunde slutas. Ni höll ut, ”Plan Gustaf” behövde aldrig förverkligas. Torneälven var fortfarande gräns till det fria Finland.

Så följde fortsättningskriget och K 4-officeren Anders Grafström gick åter i finländsk tjänst och placerades i svenska Hangöbataljonen som kompanichef (i mina ägor finns ett brev från Grafström till min morfar, som då var chef för K 4, med en lägesrapport från Hangöfronten). Grafström var sedermera med i befrielsen av Hangö stad.

Sommaren 1944 slog, så väl bekant för er veteraner, ödets timma på Karelska näset. Jag minns skildringen av IR 61:s tappra kamp och överstelöjtnant Martinens kommandörskap i filmen Framom främsta linjen. I en stark scen i filmen ringer Marskalken av Finland upp Marttinen på hans kommandoplatz och efterhör om Tienhaara håller. Marskalken avslutar samtalet ”minns att Tienhaara är Finlands lås, överste Marttinen!”

Min familj på min fars sida upplevde hösten 1944, som så många andra, hur Tornedalen på östra sidan brann, när ni drev ut era forna vapenbröder ur Lappland. Understödet av evakueringen leddes på den svenska sidan av en annan av min företrädare, överste Nils Björk.

Finlands tre krig och fruktansvärda umbäranden kan kanske sammanfattas, lånandes Linnas karaktär Prihas ord, i avslutningen av Okänd soldat: ”Socialistiska rådsrepublikernas förbund vann, med det lilla sega Finland kom in som god två.” Svensk tacksamhet kan åskådliggöras med konstaterandet att östra stranden av Torneälven, efter det oerhörda världskriget, fortfarande tillhörde ett fritt Finland.

Vår ödesgemenskap fortsatte. Parisfred och VSB-avtal präglade, inte på något sätt bara Finland, det kalla kriget. Sovjetunionen och risken för ett krigsutbrott kastade sin mörka skugga över oss alla. Norden kunde, trots detta, utgöra en relativt lugn del av konfrontationens Europa.

Finland har hela tiden varit en viktig del av min familj och min egen uppväxt, med rötter på fädernet som sagt från gränslandet i norr. Min far, överstelöjtnant Thomas Mörberg, som är här idag, gick som ung officer och elev igenom Taistelokoulu och lärde där känna frontveteraner med plutonschefserfarenhet och lärare ärrade i högre befattningar. Jag fick vara med på ett hörn om än inte riktigt född. Sedan var min far elev på generalstabskursen 1960-62 vid Sotakorkeakoulu och mitt första skolår upplevdes i Finland. I familjens minne finns Notkrisen och den oro som vi fick uppleva på plats i Helsingfors.

Muren föll, Sovjetunionen upplöstes, Östeuropa blev Centraleuropa med både Nato- och EU-medlemskap. Segt Finland vred sig ur världskrigets sovjetiska grepp och anslöt sig, sida vid sida med Sverige, i både Europeiska unionen och partnerskap med Atlantpakten. Sida vid sida har enheter ur våra försvarsmakter deltagit i 1990-talets krishanteringsoperationer på Balkan, i Afrika, i Mellanöstern och i Afghanistan.

Samma öde och ändå finner vi i dag lite olika lösningar på våra försvarsmaktens utveckling. Finland, territorialförsvar och värnplikt, Sverige mer expeditionskårslikt. Min vän och tidigare förbandschefsbroder överste Kimmo Lehto ställde mig frågan på Jägarbrigaden i Sodankylä 2007, varför gör ni på detta viset? Jag tror att frågan bäst besvaras genom ett citat av förre kommandören för Finlands försvarsmakt general Gustaf Häggglund vid ett seminarium i Kungl. Krigsvetenskapsakademien i februari i år: ”Norge har USA och Nato, Sverige har Finland och Finland har Ryssland”. Samma – och ändå så olika öde.

I dagarna tar en ny svensk enhet över ansvaret för det svensk-finländska PRT:et i Mazar-e-Sharif i Norra Afghanistan. Kärnan i den svenska styrkan utgår ifrån Norrbottens regemente och ansvaret i Afghanistan kommer att delas med 100-talet finländska soldater och officerare, sida vid sida. Efter nästa sommar kommer Sverige att åter ta ansvaret för en

stridsgrupp inom ramen för Europeiska unionens gemensamma säkerhets- och försvarspolitik. I denna stridsgrupp kommer den sk Core Battalion att utgå ur Norrbottens regemente. Bataljonschef är överstelöjtnant Jari Mäkelä med finländska rötter och i bataljonen är ett kompani finländskt, ur Nylands brigad. I Vinterkriget och i Fortsättningskriget slöts cirklar mellan våra länder. Så ock i dagens nya säkerhetspolitiska värld. Sida vid sida.

Jag vill avsluta där jag började, i Märkesåret 1809. En oktober dag på torget i Umeå för snart 200 år sedan tackade kommandören för Norra svenska armén general Carl von Döbeln av sina finländska vapenbröder inför ett ovisst öde: "... Och Nj Finnar! När nj återkommen till Fosterbygden, så framfören Svenska Folckets tacksamhet, till Er Nation! Weten, att J återvänden med utslitne Kläder – Afstympade, eller genomskutne lemmar, med i medfören en rättskaffens Krigsmanna Själs Synbara prydnad. – Fiender til Svenska Moderlandet Kunnen i aldrig blifva – derom är jag förvissad – men förblifven allan tid dess Vänner! skulle det nya Herraväldets magt hindra, önskans och Er viljas utöfning, så låt med hjertats och Tanckars tysta språk, välsignelser tildelas Moderlandet! Påmin Edra barn derom; Wj skola från slägte til slägte, välsigna Er, högackta Er.

[...] J skolen sjelfve finna det, att Krigsmanna samband, Knutit vid strid, faror, Blod och död, uplöses aldrig; Således ären J och Wj förvissade om hvarandras Kjärlek; Krigsmanna Bröderskap räcker lefnadens tidslängd, och den tacksamhet jag Er förkunnat, och nu Er förkunnar, har med detta Vårt samband en ouplöslig förening. – Finnar! Bröder! Kunde mina ord beseglas med blods tårar från mine ögon, skulle de strömma, och hvarje droppe försäkra Er min Vörndnad, min vänskap!!!"

von Döbeln kände sina finländska vapenbröder och bättre kan nog inte en svensk tacksamhet över finländska veteraner framföras. Ärade veteraner, slagfältet vid Tienhaara i juni för snart 65 år sedan var inte enbart Finlands lås, Finland var och förblir i stor utsträckning Nordens lås – tack för att ni aldrig lät någon låsa upp det!